

מפתח הענינים

מבוא לשער כתנות עור

שער כתנות עור (דין עיבוד העורות
ובו ל"ד סעיפים מספר משנת אברהם) סג

שער העיבוד (מה נאמר ומה נדבר בשעת
העיבוד שיוכשר לכל מה שירצה
ובו ח"י סעיפים מספר משנת אברהם) עא

מבוא לשער הדוכסוסטוס

א. כמה עורות יש בעור עז
ב. בעיית הקלף לתפילין
האם יש עוד עורות חוץ מ' העורות
האם יש צורך לדעת את העורות מה הם
הגדרת הקלף והדוכסוסטוס בהלכה
שיטת הרמב"ם ביד החזקה
ג. מקום הכתיבה בקלף ובדוכסוסטוס
לשיטת הרמב"ם בפאר הדור
מקום הכתיבה בקלף ודוכסוסטוס למחבר
(ושיטת רוב הראשונים)
ד. איך מפרידים כיום את הקלף
מדוע אסור לגרד הרבה בחלק החיצון
שיטת ה"ביאור הלכה"
ה. ידע הבורסקאות בזמנים קדומים
שתי תקופות בעיבוד הקלף
דעת הרשב"א בתשובות
ראיית הרמב"ן מהירושלמי
דעת רבינו ישעיהו דטראני
דעת המשכנות יעקב בביאור הירושלמי
ו. שינוי ביצירת הקלף בתקופת הראשונים
מקור חידושו של הנשמת אדם
הוא מספר התרומה
ביאור דברי ספר התרומה
בספר מאיל המלאים
ביאור הנשמת אדם בספר התרומה
ביאור הגדולי הקדש בספר התרומה
הבנת הביאור הלכה בנשמת אדם
האם צריך לגרד בתחילה לצד הבשר
שיטת החתם סופר
ג. בגדר גויל קלף ודוכסוסטוס
הבנת הביאור הלכה בחת"ס
הגדרת, גויל, קלף, ודוכסוסטוס
בספר פרי עץ חיים פה

א. מהות העיבוד
הקושי בעיבוד לשמה
החזו"א מעבד עור רצונות
ב. שלבים הנעשים בעיבוד הרצונות
ג. האם אפשר לקחת קלף ורצונות מהשוק
דעת החזון איש בעיבוד הרצונות
אם יש לעשות עיבוד הרצונות בסיד
בעבודת יד
ד. העיבוד בתקופת התלמוד
עיבוד העור בתקופת התלמוד
שיטת הרמב"ם והמאירי בעיבוד העור
ה. בביטול העיבוד לצורך עיבוד לשמה
עור שנמלח לשמה ורצונות שנעבדו
בסיד לשמה
האם היה ידוע מלאכת העיבוד
ו. מהות הקלף
עיבוד הקלף
תהליך העיבוד
ההבדל בין העיבוד כיום למה שהיה נהוג
השאלות שנתעוררו בחידוש
הטכניקה בעיבוד
ז. צדדי ההיתר והאיסור במצות מכונה
ח. תאור פעולת המכונה
ט. הסיבות העיקריות של האוסרים
י. מכתבו של מרן החידושי הרי"מ זצ"ל
יא. השנוי הטכנולוגי, לאפיית מצות
ועיבוד העורות
יב. סיכום השיטות במצות מכונה
יג. טיית ציצית במכונה חשמלית
יד. שיטת הדברי חיים
טו. שיטת החסד לאברהם
טז. שיטת התפארת יוסף
יז. שיטת המחזה אברהם
יח. שיטת החזון איש וביאורו של ההר צבי
יט. שיטת קונטרס ילקוט ענף עץ אבות
לחלק בין המכונות
כ. סיכום השיטות טובה ע"י מכונה
חזון איש א"ח סימן ו' (הערות וביאורים) מח

שִׁטַּת הַחֲתָם סוֹפֵר בַּקְלִיפָה שֶׁלֹּנוּ	דַּעַת הַחֲתָם סוֹפֵר בַּשִּׁטָּת רִשׁוֹ
לִכְתּוֹב עָלָיו מִזְוָה לִכְתַּחֲלִילָה	כִּיאוֹר הַר"ר יוֹסֵף לִפִּי סֵפֶר מִשְׁנֵת דְּר"ע
תַּמִּיחָת גְּדוּלֵי הַקֹּדֶשׁ עַל הַחֲתָם	כִּיאוֹר הַר"ר יוֹסֵף לִפִּי סֵפֶר עֶפֶר יַעֲקֹב
הָאֵם אֲפֻשֶׁר לִכְתּוֹב תַּפִּילִין	כִּיאוֹר הַרמ"א לִפִּי הָעֶפֶר יַעֲקֹב
וּלְצֹאת כָּל הַשִּׁטּוֹת	שִׁטַּת הָאוֹר זֶרֶע
דַּעַת הַגֹּה"ק וְהַפְנִי אֲרִיָּה	כִּיאוֹר הַגְּדוּלֵי הַקֹּדֶשׁ בָּאוֹר זֶרֶע
שֶׁהָלַכָה לַמֶּשֶׁה מִסִּינִי	בְּכִיאוֹר דְּבָרֵי הָאוֹר זֶרֶע
נֶאֱמָרָה עַל הָעוֹרוֹת	סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּכְתַּב עַל הַדּוֹכְסוֹסְטוֹס
דַּעַת הַיִּגָּל יַעֲקֹב וְהַתּוֹרָת חַיִּים	סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּכְתַּב עַל דּוֹכְסוֹסְטוֹס
הָאֵם דַּעַת הַנִּשְׁמַת אָדָם בַּקֶּלֶף	בַּמָּקוֹם כֶּשֶׁר
כְּשִׁטַּת הַחֲתָם סוֹפֵר	סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁנִּכְתְּבִים עַל קֶלֶף שֶׁנִּקְלָף
כִּמֹּה יִכּוֹל הַהוֹרִיד מִהַקְלִיפָה הָעֲלִיוֹנָה	הַקְלִיפָה הָעֲלִיוֹנָה
הָאֵם הַתִּשְׁבָּ"ץ חוֹלֵק עַל ר"ת	מֵאֲמָר מִהֶרֶב מִנַּחֵם דּוֹיְדוֹבִין שִׁיח'י
לַהֲשׁוֹת דַּעַת הַתִּשְׁבָּ"ץ עִם רֹב הָרַאשׁוֹנִים	בַּעֲנִין קֶלֶף שֶׁל סִתָּ"ם בּוֹמִינִי
דַּעַת הַכִּיאוֹר הִלְכָה	תִּשְׁבּוּבָה לִמְאֲמָרוֹ שֶׁל הֶרֶב דּוֹיְדוֹבִין שִׁיח'י
בְּכִיאוֹר שִׁטַּת הָרַא"שׁ	תִּשְׁבּוּבָה מִהֶרֶב מִנַּחֵם שִׁיח'י
כִּיאוֹר הָרַא"שׁ בַּסֵּפֶר מֵאִיל הַמִּלְאִים	הַשְּׁנוֹת עַל מֵאֲמָרוֹ שֶׁל הֶרֶב דּוֹיְדוֹבִין שִׁיח'י
עַל אִיזָה עוֹר כּוֹתְבִים סֵפֶר תּוֹרָה.	שַׁעַר הַדּוֹכְסוֹסְטוֹס (דִּין נוֹיֵל קֶלֶף וְדוֹכְסוֹסְטוֹס
וּמָקוֹם הַכְּתִיבָה.	וְכֹן כִּי"ר טַעֲפִים מִסֵּפֶר מִשְׁנֵת אֲבֵרָה
הָאֵם גַּם מָקוֹמוֹת הַכְּתִיבָה	
נֶאֱמָרוּ לַמֶּשֶׁה מִסִּינִי	
אִיזָה עוֹר נִקְרָא גּוֹיֵל	
הָאֵם יֵשׁ צוֹרֵךְ לַהֲלַכָה לַמֶּשֶׁה	
שְׁגוֹיֵל נִכְתַּב בַּמָּקוֹם שִׁיעוֹר	
לְבָאֵר בְּדַעַת הָרַמְבַּ"ם אִם גּוֹיֵל	
בַּמָּקוֹם בֶּשֶׁר הַפְּסוּל מִצַּד הַלִּמ"מ	
בַּקֶּלֶף וְדוֹכְסוֹסְטוֹס שִׁשִּׁינָה מָקוֹמָם.	
הָאֵם הַחִסְרוֹן מִצַּד שְׂאִינֹו רֵאוּי לִכְתִּיבָה	
בְּכִיאוֹר דַּעַת הַמֵּרְדֵּכִי, בַּחִסְרוֹן כְּתִיבָה	
שֶׁלֹּא בַּמָּקוֹמוֹ	
שִׁטַּת הָרַי"ץ עַל הָרִי"ף	
קוֹשִׁיית הַחֲתָם סוֹפֵר עַל שִׁטַּת הָרַמְבַּ"ם	
וְתִירוֹץ הַיִּגָּל יַעֲקֹב	
	סִימָן א
	בְּדִין סִתְמָא לְשִׁמָּה
	א) בְּדִין לְשִׁמָּה בַּקְדֻשִׁים: יִבְאֹר מֶה שֶׁנִּסְתַּפֵּק
	הָאֵבֶן הָאֹזל אִם יֵשׁ חֵיּוֹב לִכְתַּחֲלִילָה לַעֲשׂוֹת
	הָעֲבוּדוֹת בַּקְדֻשִׁים (בַּקְרָבֹן) לְשִׁמָּה.
	ב) מַחְלֻקַּת הַגֵּר"ח וְהַגְרָא"י בַּקּוֹבֵץ שִׁיעוֹרִים
	ח"ב, אִם יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין לְשִׁמָּה שֶׁל צִיצִית
	לְקֹדְשִׁים. וְדַבְרֵי הַגֵּר"י בַּנֶּפֶק"מ בַּהֲגֵדֶרֶת
	הַפְּסוּל שֶׁל שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה בַּקְדֻשִׁים.
	ג) יִבְאֹר דְּבָרֵי הַבְּרַכָּה שְׁמוּאֵל שֶׁמַּחֲלֵק בֵּין
	מִצּוֹת צִרִּיכוֹת כּוֹנֵה וּבֵין לְשִׁמָּה שֶׁל קְדֻשִׁים.
	ד) כִּיאוֹר הָאֵבֶן הָאֹזל מִדּוֹעַ אֵין חִסְרוֹן בַּקְדֻשִׁים
	מִצַּד מִצּוֹת צִרִּיכוֹת כּוֹנֵה. וְיִבְאֹר מַחְלֻקַּת
	הַנּוֹב"י וְהַבֵּא"מ בְּדִין הַלֶּשֶׁם יְיָ.
	וְאַחֵר כְּתָבִי עֵינַנִּי בְּדַבְרֵי הַנּוֹב"י
	מִהַדוּרָא קָמָא חִי"ד סִימָן צ"ג שֶׁדֵּן בַּלֶּשֶׁם
	יְיָ וּמִבּוֹאֵר דְּבַמִּצְוָה שְׂאִין עָלֶיהָ בְּרַכָּה נִהַג
	לֹאֵר שְׁעוֹשֶׂה לֶשֶׁם מִצְוָה. וְלִגְמָרִי לֹא דֵּן אִם
	צִרִּיךְ מַחֲש

א' לב' פעולות משם א' כגון שלש ב' עיסות, או שערך ב' עריכות למצות. קסב

טז) כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה: ביאור דברי הפמ"ג מש"ז סימן י"א ס"ק א'. שמספיק מה שאומר בתחלת הטויה לשמה וא"צ לומר ליומא אחרא. ביאור דברי המשנה ברורה בסימן י"א ס"ק ה' בדברי הפמ"ג. ביאור דברי השערי ציון שהביא מקור מגמ' שבת. קסג

יז) ביאור ההגדרה כל העושה ע"ד הראשונה עושה. וביאור מקור דברי הפמ"ג מזבחים ב' ע"ב. דברי הבאה"ל סימן י"א ס"ב שאמרינן בב' עבודות על דעת הראשונה עושה. וקשה מסוגיית הגמ' במנחות ט"ז ע"א שנחלקו רב ושמואל אם אמרינן על דעת הראשונה בב' עבודות. והרמב"ם פוסק שלא אמרינן. קסג

יח) ביאור דברי החתם סופר בשו"ת אה"ע ח"ב סימן ט' שדן אם הבעל צויה לחתום לשמה והעדים חתמו סתם אם אמרינן סתמא לשמה. וביארנו דבריו לא כהגה"ק כלל ג' שהבין שזה מדין סתמא לשמה דהרי בגט לכר"ע לא אמרינן סתמא לשמה. קסד

יט) שיטת הרמב"ם בעיבוד וכתיבת סת"ם לשמה. קסה

כ) ביאור הסוגי' בגיטין מ"ה ע"ב, וראיית הראשונים מהסוגי' שלא אומרים בסת"ם סתמא לשמה. דעת המרדכי בהלק"ט שאמרינן בכתיבת סת"ם סתמא לשמה. קסו

כא) ביאור בחידושי רבינו חיים הלוי בפ"א מהלכות תפילין הלכה ט"ו, שביאר דעת הרמב"ם ומישב הסוגי' בגיטין, דנכרי אפי' שחושב לשמה מופקע מדין עשיה לשמה, ולכן גם מופקע מדין סתמא לשמה. קסו

כב) מבואר מה שנתקשה הגר"ח מדברי הרמב"ם שנפסל נכרי בעיבוד היות ועושה ע"ד עצמו, משמע שאם היה עושה לדעת הישראל היה כשר והרי הנכרי מופקע מדין עשיה לשמה. והארכנו בביאור תירוצו. קסז

כג) לבאר שכל חידושו של הגר"ח שנכרי מופקע מדין לשמה הוא רק לשיטת הרמב"ם ולא ליתר הראשונים שמדייקים מסוגיית הגמ' שלא אמרינן בסת"ם סתמא לשמה. קסח

כד) מה שנסתפק בדעת קדושים סימן רע"ד ס"ק ב' כיום שכתובים סת"ם רק לשם סת"

הנוב"י היות ומקיים המצוה הרי מונח במעשה המצוה כל הסודות והיו כקדשים, שאחרי שהוקדשו ממילא נעשים העבודות לשמה, ה"ה במצוה שמתכוין לשם מצוה חל הקדושה על המצוה וממילא פועלת המצוה את כל הכוונות וא"צ שיכוין העושה. וגם יש חשש שיקצץ. וע"ז הביא כמו בקדשים אחר שיש דין סתמא לשמה יותר טוב שלא יאמר ה"ה בענין הסודות ועי"ש היטב בדבריו. וממילא יוסרו כל הקושיות שהקשה הבאמ"ח על הנוב"י. קנה

ה) יבואר מדוע אין חסרון בקדשים מצד העובד שיעשה לשמה הרי מצות צריכות כונה. קנה

ו) בדין עקירה בטעות בקדשים. יבואר דברי הקובץ שיעורים שבקדשים אם טעה לא נפסל ואין חסרון שנעשה שלא לשמה. קנה

ז) ביאור הסוגי' בזבחים ב' ע"ב שבקדשים סתמא לשמה, יבואר דברי הקר"ש ודברי הגר"ח. קנו

ח) יבואר קושיית הגמ' לפי פ' החזור"א קדשים קמא סימן מ"ב. קנו

ט) יבואר תירוצו רבא שזבחים סתמא לשמן עומדים אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת, ביאור החזור"א, וביאור דברי התוס' דגם באשה שמחוייב לגרשה לא אמרינן סתמא לשמה. קנח

י) בדין סתמא לשמה במילה. ביאור בדברי התוס' שמילה דינו כקדשים שסתמא לשמה. דברי הקרן אורה. וביאור הסורי אבן ר"ה דף כ"ט. קנח

יא) בדין סתמא לשמה בחתימת עדי הגט. בדין אם עדי הגט צריכים לומר כפה. ואיך הדין בסתמא. דברי הבית שמואל בסימן קל"א ס"ק י"א, ובדברי מהר"י סימן כ"ו. קנט

יב) בביאור שו"ת חתם סופר אה"ע ח"ב סימן ט' שהביא ראיות לדברי מהר"י ומה שפסק שם בענין חתימת הגט שלא אמרו לשמה. וביארנו דבריו לא כהגדולי הקדש כלל ג'. קס

יג) האם מחשבת לשמה צריך שיחשוב במשך כל הפעולה. קסא

יד) ביאור דברי התוס' בזבחים ב' ע"ב ד"ה הא לשם. שנתקשו דלפי' רש"י צריך לחשוב לשמה במשך כל העבודה ומה שתירצו. קסא

טו) לבאר באופן אחר את הפירוש הראשון של תוס'. והחילוק בין לשמה בפעולה א' משם

שפסקו הראשונים שאין מועיל עיבוד ע"י נכרי הוא רק בעיבוד שהיה נעשה בהמשך זמן רב. ואם מועיל תנאי ע"י נכרי. ושואן מועיל נכרי רק על כל עור בפני עצמו, ביאור במחלוקת ספה"ת והרא"ש במילה ע"י נכרי אם מילה נקרא פעולה ממושכת כגט.

קצח

(ו) ביאור הגה"ק בכלל ג' בשיטת הב"י והסברו בדעת הב"ח ומה שנראה לכאורה דבריו תמוהים מלשון הב"י והב"ח. קעט

(ז) עיבוד העור ע"י סיד. סדר העיבוד מספר תקון תפילין והגהות ברוך שאמר. ודברי המקדש מעט בסימן רע"א ס"ק ז' שמש"כ התקון תפילין דבהכנסה פעם שניה לסיד צריך לשמה הוא רק לכתחלה, והדיוקים בדברי התקון תפילין שלא כדברי המק"מ. ועיין באריכות בסימן ג' מאות י'. קפ

(ח) עיבוד עור לפתרא לשמה. אם מספיק. דעת הנוב"י חיר"ד מהדור"ת סימן קע"ה שמועיל וא"צ שכל העיבוד יהיה לשמה. והמק"מ האריך לחלוק על הנוב"י וכן החזו"א. קפא

(ט) ביאור דברי התוס' בגיטין מ"ה ע"ב בדין לשמה שנוגע למחלוקת אב"י ורבא אי הזמנה מילתא, ודברי ספר התרומה. ולישב שיטת הנוב"י שמספיק עיבוד העור עד דיפתרא לשמה. וסברת החולקים. קפב

(י) ביאור דברי הב"י. לפי איך שנראה מדברי התקון תפילין שעד שנפלו השערות לא היו מוציאים העור מהסיד וס"ל להב"י הגם שהרגילות להכניס פעם ב' לשם רכון והלבנה אעפ"כ עיקר העיבוד כבר נעשה, והב"ח ס"ל היות ואינו ראוי לכתובה אין זה העיבוד וצריך גם ההכנסה השניה לשמה. ועיין בסימן ד' אות א' שדחינו הסברא שמוכא באות זה דשמא בהכנסה שניה שייך לומר סתמא לשמה. קפג

(יא) קשה לומר שלא הוציאו לגמרי העור. ולכאורה ממשותט משמע שהיו רגילים להוציא העורות לבדוק אם קבלו את הסיד, וכן היה צורך לערבב הסיד. וכן אינו ברור שעיקר העיבוד נעשה בעיבוד הראשון ויש סברא לומר שעיקר העיבוד הוא ההכנסה בפעם השניה לסיד. ומבואר אם יש סברא לומר היות ולא היה זמן שלא היה מעובד נקרא מעובד לשמה. ומבואר די"ל

אם אמרינן סתמא לשמה, ובביאור הגה"ק ס"ק ד'.

(כה) בביאור דברי הפנ"י בקר"א בגיטין בגדר הלשמה בכתובת הגט, ולהסביר מדוע צריך דיבור ואין מספיק מחשבה. קסט

(כו) ולפי המ"ל שהלשמה הוא חלק מהיצירה לכאורה צריך לחשוב במשך כל הפעולה. לשון שו"ע הרב בסימן ל"ב חיסרון כתב מתנמנם. ביאור גדר לשמה לחזו"א חזו"ח סימן ר' ס"ק י"ג. ונראה דגם לחזו"א לא מספיק שיאמר בתחילת היום ובשעת מעשה לא יזכור לגמרי שאמר, וגם לא יועיל אם לא התכוין לפעולה מסוימת. קע

(כז) הטיל חוטי ציצית בלי כונה. בדברי הבאה"ל שכתב לחלק בין הטיל לעצמו שיש מקום לומר סתמא לשמה, והארכנו לחלק באיזה אופן אומרים סתמא לשמה. קעא

(כח) בקלף שעובד לשמה וכתב בעצמו סת"מ האם יש מקום לומר שע"ד הראשונה עושה וכותב סתמא לשמה. קעג

(כט) לחלק בין לשמה של עיבוד ללשמה של כתיבה ולא שייך לומר מחשבים מעבודה לעבודה. וה"ה לא יועיל אם טווה לשמה שנאמר סתמא לשמה בתליה דהם ב' סוגי לשמה. קעג

(ל) עור שעובד בעצמו לשמה. אם יצבע סתם אם אמרינן סתמא לשמה. קעד

סימן ב'

עיבוד לשמה ע"י ישראל

(א) עיבוד ע"י נכרי: מחלוקת הרמב"ם וספה"ת בנכרי שמעבד וישראל עומד ע"ג, ביאור הב"י בדברי הטור, קושיית הב"י מדוע צריך להיתר מצד שאין אומן ישראל הרי יכול הישראל להכניס לשמה ולכו"ע נקרא עיבוד לשמה. קעו

(ב) ביאור דברי הב"ח בטור. ותירוצו הב"ח על קושיית הב"י. ומסקנתו שאם הישראל רק הכניס העור לשמה לא הוי לכתחילה. קעו

(ג) בהגדרת הסייע שיסייע הישראל, קושיית הפנים מאירות מדוע פוסקים כדעת הרא"ש שהוא דעת יחיד. קעז

(ד) לישב תמיהת הפנים מאירות מדוע פוסקים כהרא"ש. קעח

(ה) לחלק בין העיבוד שהיה בזמן הרמב"ם והעיבוד שהיה בזמן הרא"ש. וכל מה

- (יז) ביאור הגה"ק בכלל ג' בדברי הנוב"י שחילק בין עיבוד לטויות ציצית. קפז
- (יח) בביאור הגה"ק מה שישב את קר' הפמ"א על הב"י. ומה שהסביר מחלוקת הב"י והב"ח. קפח
- (יט) בגדר על דעת הראשונה עושה מובא דברי הגה"ק בסימן רע"ד ס"א (והוא ביאור רחב בגדר ע"ד הראשונה הוא עושה, ומוזכר כמ"פ כיסוד להרבה ביאורים שביארנו). קצ
- סימן ג'**
- אם יש חיוב לחשוב לשמה בכל העיבוד**
- (א) לשמה בסוף העיבוד: ביאור בדברי הרמ"א יר"ד סימן רע"א ודיוק הט"ז בס"ק ג'. קצג
- (ב) ביאור בדברי הט"ז. קצג
- (ג) בפנים מאירות האריך לדחות סברת הט"ז. קצג
- (ד) וישוב הגה"ק בכלל ג'. קצג
- (ה) ראיית הט"ז מדברי הטור שהביא בשם רב נטרונאי גאון שייכול להחזיר לסיד לשמה מבואר שמספיק גמר העיבוד לשמה. קצד
- (ו) דחיית ראיית הט"ז בגה"ק כלל ג'. קצד
- (ז) ביאור בדברי המחבר באו"ח סימן ל"ב ס"א בביטול העיבוד. דברי שו"ע הרב בקו"א. דברי החזו"א. בחידושו של הצמח צדק שברצונות יש מקום להקל להחזירו לעיבוד לשמה ולא כשו"ע הרב. ונראה דזה רק בעיבוד שלהם אבל כיום בעיבוד כרום לא שייך ברצונות ביטול העיבוד. קצה
- (ז) להסביר דברי רב נטרונאי גאון מה מועיל החזרה למתוח ביאור החזו"א, ביאור הט"ז שלא כהגה"ק, ולפי מה שנתבאר בט"ז נתחדש שאם עיבד לשמה ואח"כ ביטל גמר העיבוד הראשון צריך לגמור את העיבוד השני לשמה. קצה
- (ח) ביאור דברי ר' נטרונאי גאון בערוך השולחן יר"ד. וביאור דבריו דכשמניחים העור בפעם שניה כסיד בשוהי זמן העיקר הוא העיבוד השני ואין ראי' לדינו של הט"ז דמועיל לשמה בגמר העיבוד. וביאור בדברי הט"ז שמש"כ בגמר העיבוד מועיל לשמה הכונה להכנסה לסיד בפעם השניה. קצו
- (ט) דברי הביאור הלכה בסימן ל"ב ס"ח וביאור דבריו שהבין במחבר כהט"ז ולא כשו"ע הרב, וכתב סברא מחודשת דשם לשמה כשהעיבוד הראשון היה שלא לשמה והשני לשמה י"ל שמועיל. קפג
- (יב) אופן העיבוד שכתב בספר מלאכת שמים. ושם מבואר שהיה רגילות להוציא העור באמצע ולבדוק. קפד
- (יג) לבאר מחלוקת הב"י והב"ח: היות וההכנסה נעשה לשמה וההוצאה לא נעשית לשם הפסק רק כדי לבדוק אם העור קיבל את הסיד או בכדי לערבב הסיד ס"ל להב"י שאין ההוצאה היסח הדעת מהפעולה הראשונה והנכרי עושה בזה על דעת הראשונה. והב"ח ס"ל שלכתחלה יש לחוש לדעת הרמב"ם שההוצאה הוי הפסק וההכנסה היא הכנסה מחודשת שצריך להכניס לשמה.
- והנה כל הסברא לבאר דעת הרא"ש הוא רק אם מכניסים לסיד פעם אחת אבל לפי מה שנתבאר באות ז' מספר תקון תפילין שמכניסים לסיד פעמיים וכן הוא הדרך א"כ לכאורה בפעם הב' לא שייך לומר שלא הוי היסח הדעת הרי זה פעולה חדשה. וע"כ צריך צרף גם הסברא שנתבאר באות י"א.
- היות והעור בפעם הראשונה מעובד הגם שצ"י שמכניסים בפעם הב' מתבטל הפעולה הראשונה אעפ"כ י"ל שמתבטל לעיבוד הראשון היות ולא היה מצב שהעור לא היה מעובד. (ושמא בזמן הרא"ש עיקר העיבוד היה נעשה בפעם הראשונה שהיה מונח הרבה זמן בסיד הראשון) ועיין בסימן ג' אות ח'.
- (יד) אמירה ליתר הפועלים, דעת הבני"ו שאם נותן לבעה"ב ויש לו פועלים צריך לומר גם ליתר הפועלים שיעבדו לשמה. דעת המלאכת שמים וקסת הסופר. ואם ישראל מניח בתחלה צריך לומר לנכרי לגמור לשמה.
- (טו) בביאור דברי הפמ"ג בסימן ל"ב א"א ס"ק י"א שהישראל צריך להוציא בשפתיו ושהנכרי ישמע. וביאור המשנה ברורה בדברי הפמ"ג בסימן ל"ב ס"ק כ"ט, שדן כשהישראל הכניס לשמה ולא אמר לנכרי לגמור לשמה. קפו
- (טז) דעת הנוב"י שההכנסה למים לא מועיל מה שמכניס לשמה, וקשה מה ההבדל בין הכנסה למים להכנסה לסיד. קפז

- (טו) מבואר באריכות שהפוסקים לא ס"ל חידושו של הגר"ח והחזו"א שנכרי מופקע מדין לשמה. מובא באריכות דברי הגה"ק סימן רע"א ס"ק ד' ולישב דברי הב"ח סימן ת"ס. וכן מבואר ברע"א שאם גוי נחגיג ואמר שעשה בשעתו לשמה נאמן, וכ"כ גם הביאור הלכה.
- (טז) תיקוני הקלף ע"י עכו"ם. דברי קסת הסופר שצריך לצוות לכל הפועלים שיעשו כל הפעולות לשמה. דברי הגה"ק בסימן רע"א ס"ק י' שלכתחלה צריך לעשות הכל לשמה ובדיעבד אין צריך ולא כהדעת קדושים שכתב שלהוריד הדוכסוסטוס צריך לשמה, ונדון באריכות כיום שהעיבוד נשתנה אם יש צורך מתיחה לשמה היות וכיום גורים חשוב בעיבוד הוא המתיחה. וכן יש לדון כיום שע"י סותרי סיד מוציאים הרבה סיד וממלאים את העור בחמר שעושה את הקלף נח לכתיבה יש לדון אם ע"י הסותרי סיד לא נעשה הקלף דיפתרא וע"י החמרים נעשה קלף וא"כ יש לדון שאת החמרים יש להניח לשמה. ויש להניח את החמרים לפני הנחת העורות אם המכונה מופעלת ע"י חשמל, וכן אם מתערבבים החמרים ע"י מנופי ערבו, ואח"כ להניח העורות לשמה, רק שאין להקל אם לא עשה לשמה שימתח לשמה או שיניח העורות לשמה בשעת הנחת החמרים דשמה לא נשתנה העיבוד. רה
- (י) ביאור בדברי הביאור הלכה בסימן ל"ב ס"ט, והבין שבשבת אם יחזיר פעם ב' לסיד לא יתחייב משום מעבד. ושמה גם לערוך השולחן יש לחלק בין שבת לדין לשמה. רק שיש מקום לומר כמו שהארחנו בהערות וביאורים על החזו"א שההכנסה בפעם שניה פועלת כעצם העור שיתרכך א"כ הוי פעולה חדשה של עיבוד ויש לחייב בשבת. קצח
- (יא) צבע רצועות שלא לשמה אם מועיל להעביר צבע לשמה, דברי המגן אברהם וביאורו של הרב בקי"א. דעת המשנה ברורה נוטה לפסול וקשה מדוע בעיבוד אחר עיבוד נוטה להכשיר. חילוק בין צבע ע"ג צבע לעיבוד אחר עיבוד. להסביר מדוע לא מבואר היתר זה היות ולא היו בקיאים בנטרול הסיד. ר
- (יב) צבע חרש שוטה וקטן על רצועות שנצבעו לשמה. לחלק בין נפלה טיפת דיו על כתב שנכתב לשמה, להעביר קולמוס חש"ו על כתב שנכתב לשמה, שהאבני נזר והמחנה חיים חילקו. וחלקו ע"ד הפמ"ג שדימה שני דינים לדין אחד. אם יש לדמות צביעה ע"ג צביעה ברצועות לדין כתב ע"ג כתב, ואם יש לחלק בנצבע פעם שניה ע"י חש"ו, וכן אם יש להתיר אפילו ע"י מכונה בפעם שניה. ולחלק בין צביעה ע"ג צביעה לעיבוד אחר עיבוד שבעיבוד השני יש מקום לדון שלא לעשות ע"י מכונה. רא
- (יג) לשמה ע"י נכרי בשעת הדחק: דברי הב"ח באר"ח סימן ת"ס שבשעת הדחק יכול לאפות מצות ע"י נכרי, וביאור דבריו מה שביאר בביאור ההלכה שהאריך לבאר, אם כונת הב"ח שדין לשמה במצות הוא דרבנן או אפילו אם נסבור שהוא מן התורה, ביאור שו"ע הרב סימן ת"ס ס"א שדין לשמה במצות לדעת רב האי הוא דין על השימור, ומספיק שהישראל ששומר על הנכרי והוא מתכוין לשמה אע"פ שאין הנכרי מתכוין לשמה. רב
- (יד) בביאור יתר דברי שו"ע הרב. ולבאר שדין נכרי אינו עושה לשמה אינו דין ודאי ולכן בשעת הדחק י"ל שיותר טוב שלא יתבטל ממצות מצה ושיעמוד ישראל וילמד את הנכרי לעשות המצות לשם מצוה. רג
- סימן ד**
- בדין טוויית ציצית ע"י מכונה**
(והמסתעף מזה)
- (א) ביאור בדעת החסד לאברהם והתפארת יוסף והחזו"א: בביאור הסברא שאם התחיל לשמה אמרינן סתמא לשמה. דדין סתמא לשמה אינו גזה"כ אלא סברא ולכאורה לא שייך לומר סתמא לשמה רק בקדשים שבעצמותו קדוש. ודחיית הסברא המובא בסימן ב' אות י' ששייך סתמא לשמה בהכנסה לסיד פעם השניה. ואין דומה למש"כ המשנה ברורה בסימן ס' מהחיי"א דבמצות ק"ש אמרינן סתמא לשמה. (ומש"כ שם במחלוקת הנוב"י והבאמ"ח עיין במפתחות בסימן א' אות ד'). רח

- (ב) שאין לחדש דין סתמא לשמה בלי מקור בש"ס או בראשונים. והנה המתירים תלו חידושם מדברי הרא"ש. בהגדרת גדר מחשבה לשמה ומתי צריך לחשוב. ושהתפארת יוסף והחסד לאברהם הגם שבדין פסקו שמתור במכונה טויה אבל בסברות נחלקו.
- (ג) לבאר שזה ודאי שלא נחלקו אם ע"י גרמא מועיל לשמה. דהרי כשמוסר לחש"ו נקרא גרמא ואעפ"כ לענין לשמה לא מועיל. ובדברי הנתיבות סי' קפ"ח שחילק בקנינים בין פועל לשליח (ועיי' בהערות וביאורים על החזו"א אות ו' שהארכנו ביתר ביאור.)
- (ד) בביאור שיטת החזון איש. ודברי ספר שבט הלוי שביאר את דברי שו"ע הרב שצריך מחשבת לשמה במשך כל הכתיבה, והביא דעת הגה"ק והחזו"א להלכה.
- (ה) בגה"ק כלל ג' אות ב' הקשה על הסוברים סתמא לשמה מדברי ספר התרומה, ודברי ספר זכרון אליהו שנתקשה על החזו"א מדוע צריך לתלות הציצית לשמה. ומה שתיירץ והארכנו בדברי ביאור החזו"א ובאיוה פעולה שייך לומר סתמא לשמה. דאין לומר שבכל ב' פעולות לא אומרים סתמא לשמה להחזו"א.
- (ו) בהכניס עור אחד לשמה האם מועיל ליוצר העורות. לפי שיטת החזו"א ומה שקשה. ודברי שו"ת זקן אהרן חלק אר"ח סימן ד' שפשוט שבכל עור צריך כונה. ואיך הדין בהכניס חצי העור לשמה.
- (ז) להסביר דעת החזו"א ולישב את הקושיות מה שהקשה הגה"ק על סברא זו. ושלא יקשה מספר התרומה. וכן לבאר באיוה פעולות אמרינן סתמא לשמה ושלא בכל פעולה מועילה על פעולה אחרת. רק שזה נשאר קשה מדוע צריך לצבוע לשמה הרי העור מעובד לשמה ושייך להחזו"א דין סתמא לשמה כמו שע"י לישא לשמה אמרינן סתמא לשמה באפיה במצות. ונראה דהחזו"א לא כתב היתר לכתחילה אלא למצוא צד היתר לנהוגים היות ורבים מישראל משתמשים במכונה כמובא בארץ צבי. ומה שהחמיר החזו"א לעצמו אינו על צד החסידות אלא חשש לרוב הפוסקים.
- (ח) דברי הביאור הלכה בטויית ציצית בסימן י"א ס"ב.
- (ט) דברי הארץ צבי בענין טויית ציצית ע"י מכונה שנדחק למצוא היתר היות ובלא"ה לא ישמעו לאיסור. ובדאי מי ששואל בענין זה אין להתיר נגד גדולי האחרונים. ונראה דגם החזו"א חיפש דרך זכות.
- (י) בדין מעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו. בדברי האבן העזר אר"ח סימן שכ"ח שדן בדין המגן אברהם שאסור להעמיד עלוקה שתמצוץ את הדם ולבאר מה זה אחרת ממעמיד הבהמה ע"ג עשבים.
- (יא) מדוע מחמר אין נקרא המעשה על שמו, ומדוע בחורש נקרא שפעולת הבהמה מתיחסת אליו ונקרא שהוא החורש. בביאור הגר"א גאידנון בשו"ת ר"א שהאריך בביאור דברי הרמב"ן ומה שקשה על דבריו.
- (יב) בביאור דברי הרמב"ן ונראה לכאורה שזו כונת החזו"א.
- (יג) ביאור מחלוקת תוס' והרשב"א במעמיד בהמה ע"ג קמת חבירו ברה"ר.
- (יד) בביאור החסד לאברהם והתפא"י שהתירו בטויית ציצית הוא רק בזמנם שהמכונה היתה צריכה לפקוח מתמיד והמכונה היתה ככלי אומנות כמו בחורש, משא"כ כיום שהמכונה פועלת לבד י"ל שהוי כמחמר שלא מתיחסת הפעולה אליו. (רק שיש מקום לומר שהדין לשמה שנאמר הוא כדרך הפעולה שרגילים לטוות ולעבד ואם הדרך ע"י מכונה א"כ זה הדין הלשמה שהתורה מחייבת ועדיין סברא זו צ"ע.)

סימן ה

הדיבול בין רצועות הנעשות

בעבודת יד - למכונה

- (א) בדין מליחת העור לשמה: בזמן שהיו מעבדים ע"י מליחה וקמוח ועפון לסוברים שצריך שכל העיבוד יהיה לשמה, היו צריכים גם למלוח לשמה. וכך הביין החזו"א והארכנו שע"כ החזו"א ס"ל שלא נתבטל המלח ע"י הקמוח והעפון, וכיום שמבטלים את המליחה לגמרי. ובקלף ובעור הבתים מקפידים במיוחד שלא ישאר המלח נראה דלכ"ע א"צ למלוח לשמה.
- (ב) ונראה דכמו שנתבאר באות א' שע"י שנתבטל המליחה אין זה עיבוד ה"ה ברצועות כיום שמבטלים את פעולת

הראשון כמבואר אופן העיבוד במלאכת
שמים. אבל כיום שהעיקר הוא בהכנסה
שניה י"ל שגם לרא"ש צריך להכניס
לשמה.

רמ

(כה) חיתוך הרצועות מהעור לשמה. יתבאר
שבתקוני הקלף לכתחילה יעשה הכל
לשמה. ושיש לדון כיום שהמיתוח של
העור הוא גמר האריגה צריך למתוח העור
לשמה.

רמא

(כו) מבנה עור האדם (שיסודותיו מתאימים גם
לעור בעלי חיים בשינויים בעובי העור)
יבואר באריכות מבנה ג' העורות, ועי"ז
יתבארו היטב כל מה שהארכנו במבוא

לשער הדוכסוסטוס ובמקורות וביאורים על
הקריית ספר, והוא ג"כ רב תועלת
כדי להבחין כמה מהעור נתקלף מצד
השיער, וגם כמה נתקלף מצד הבשר.
המאמר הועחק מתוך "אנציקלופדיה
רפואית למשפחה" בהוצאת "רביבים" ורב
תודות למר"ל יהודה שיף שהרשה להעתיק
ולצלם מתוך הספר.

רמב

רמב

(כז) ציור מבנה העור.

(כח) ציור על כל שכבה מהעור העליון הנקרא
אפידרמיס.

רמד

(כט) ציור של העור וההבחנה של השכבות בעור
העליון.

רמה